

المكونات التربوية لمدرسة الشهيد الحاج قاسم سليمانى فى شعر الإمام الخامنئى

(تحليل المحتوى)

اميد گندمى^١

المخلص

تهدف هذه الدراسة إلى وصف العناصر التعليمية لمدرسة الشهيد الحاج قاسم سليمانى، مع التركيز على رسالة المرشد الأعلى بمناسبة استشهاد سليمانى. هذه المقالة بحث نوعى يهدف إلى الاستكشاف. يستند نطاق البحث إلى رسالة المرشد الأعلى بمناسبة استشهاد سليمانى وتصريحات المرشد الأعلى الأخرى حول محور سليمانى فيما يتعلق بالعناصر التعليمية لمدرسة الشهيد سليمانى. تم جمع البيانات باستخدام أسلوب التسجيل والتوثيق. من أجل اكتشاف الموضوعات، تم استخدام أسلوب تحليل المحتوى. من أجل استخراج الموضوعات الأساسية، تم فحص الموضوعات الشاملة لنص رسالة المرشد والتصريحات الأخرى حول محور الشهيد. تم فحص المواد باستخدام أسلوب "تحليل المحتوى". نتيجة لهذه الدراسة، تم استخلاص ١٠٤ محاور أساسية، و١٦ محوراً تنظيمياً، تشمل: الإخلاص، والشجاعة، والصدق، والزهد، والروحانية، والتدين، والخبرة، والطموح، والتربية المدرسية، والتغيير، والاجتهاد، واللباقة، والحكمة، والالتزام بالمثل العليا، والعداء، ومقاومة الاستكبار، وثلاثة محاور شاملة، تشمل مكونات التربية الأخلاقية، ومكونات التربية المهنية، ومكونات التربية المدرسية الكلمات الرئيسية: التربية؛ مدرسة الشهيد سليمانى؛ رسالة القيادة؛ تحليل المحتوى

١- المستوى الرابع فى الفقه والأصول، أستاذ، حوزة قم، الأهواز، إيران

Email: omga7333@gmail.com

الاستشهاد: گندمى، اميد. (١٤٤٧). المكونات التربوية لمدرسة الشهيد الحاج قاسم سليمانى فى شعر الإمام الخامنئى (تحليل

المحتوى)، مجلة الفصلية البحث فى قضايا التربية الاسلامية، ٣٦-١١. DOR:20.1001.1.22516972.1404.33.67.1.3

الناشر: جامعة الامام الحسين (ع)

المؤلفون هذه المقالة متاحة لك بموجب رخصة المشاع الإبداعي (CC BY).

Received:
05 March 2024Revised:
10 June 2024Accepted:
05 August 2025Published:
05 August 2025

P.P: 11-36

ISSN: 2251-6972
E- ISSN: 2645-5196

The Educational Components of the School of Martyr Haj Qasem Soleimani in the Discourse of Imam Khamenei (A Thematic Analysis)

Omid Gandoumi¹

DOR: 20.1001.1.22516972.1404.33.67.1.3

Abstract

The present research aims to elucidate the educational components of the school of thought of Martyr Haj Qasem Soleimani, with an emphasis on the message from the Supreme Leader on the occasion of his martyrdom. This study is a qualitative, exploratory research. The scope of the research is based on the Supreme Leader's message on the occasion of the martyrdom of Soleimani and his other relevant statements concerning the educational components of Soleimani's school of thought. Through note-taking and documentary methods. Thematic analysis was employed to uncover the themes. To extract the basic themes, the overarching themes within the context of the Leader's message and other statements about the martyr were examined. The content was analyzed using the thematic analysis method. As a result of this investigation, 104 basic themes, 16 organizing themes, namely sincerity (Ikhlas), courage, truthfulness (Sidq), asceticism (Zuhd), spirituality, religious discernment (Thaherri), expression, high-mindedness, doctrinal nurturing (Tarbiyat-e Maktabi), transforming others, indefatigability, discernment (Dirayat), strategic wisdom (Tadbir), adherence to ideals, understanding the enemy, and anti-arrogance struggle, and three overarching themes, namely ethical educational components, skill-based educational components, and doctrinal educational components, were extracted.

Keywords: Education; School of martyr Qasem Soleimani; Leader's message; Thematic Analysis.

1. Level 4 Fiqh and Usul, Professor, Qom Seminary, Ahvaz, Iran

Cite this Paper: Gandoumi'A.(2025). The Educational Components of the School of Martyr Haj Qasem Soleimani in the Discourse of Imam Khamenei (A Thematic Analysis). The Research in Islamic Education Issues, 33(67), 11-36

Publisher: Imam Hussein University

© **Authors**

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

۶۷

سال سی و سوم
تابستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۵
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۲۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۴
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۵/۱۴
صص: ۳۶-۱۱شاپا جایی: ۶۹۷۲-۲۲۵۱
الکترونیکی: ۵۱۹۶-۳۶۴۵

فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی

مولفه‌های تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در
منظومه بیانات امام خامنه‌ای^(مدظله) (تحلیل مضمون)امید گندمی^۱

چکیده

هدف پژوهش حاضر تشریح مولفه‌های تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی با تاکید بر پیام مقام معظم رهبری به مناسبت شهادت شهید سلیمانی است. این نوشتار از نوع پژوهش‌های کیفی با هدف اکتشاف است. قلمرو پژوهش مبتنی بر پیام بر پیام مقام معظم رهبری به مناسبت شهادت شهید سلیمانی و دیگر بیانات معظم له حول محور شهید سلیمانی راجع به مولفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی است. داده‌ها به روش فیش برداری و اسنادی، جمع‌آوری شده است. جهت کشف مضمون‌ها از روش تحلیل مضمون طی مسیر شده است. جهت استخراج مضامین پایه‌ای، مضامین فراگیر متن پیام رهبری و دیگر بیانات حول محور شهید مورد بررسی واقع شد. مطالب با روش "تحلیل مضمون" مورد بررسی واقع شدند. در نتیجه این بررسی، ۱۰۴ مضمون پایه‌ای، ۱۶ مضمون سازمان‌دهنده که عبارتند از: اخلاص، شجاعت، صدق، زهد، معنویت، تشرع، تخصص، بلند همتی، تربیت مکتبی، دگرسازی، خستگی ناپذیر، درایت، تدبیر، پابندی به آرمانها، دشمن شناسی و استکبار ستیزی و ۳ مضمون فراگیر که عبارتند از مولفه‌های تربیتی اخلاقی، مولفه‌های تربیتی مهارتی و مولفه‌های تربیتی مکتبی استخراج شد.

کلیدواژه‌ها: تربیت؛ مکتب شهید سلیمانی؛ پیام رهبری؛ تحلیل مضمون.

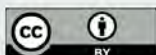
omga7333@gmail.com

۱- سطح ۴ فقه و اصول، استاد، حوزه علمیه قم، اهواز، ایران.

استناد: گندمی، امید. (۱۴۰۴). مولفه‌های تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در منظومه بیانات امام خامنه‌ای (تحلیل مضمون)، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۱۱-۳۶.
DOR:20.1001.1.22516972.1404.33.67.1.3

© نویسنده‌گان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لایسنس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه و بیان مسئله

بدون تردید اسلامی آخرین دین آسمانی و احکام آن، نهایی ترین احکام تا روز قیامت خواهد بود. یکی از اهداف دین، اجرای احکام آن در سرتاسر بلاد اسلامی و بین مسلمانان است. بعد از حکومت امیرالمومنین، حکومتی با محوریت اسلام شیعی ناب برقرار نشده بود تا سال ۱۳۵۷ هجری شمسی که معمار کبیر انقلاب اسلامی ایران، این حکومت اسلامی و دینی را پایه‌گذاری نمود. انقلاب اسلامی ایران نتیجه عزم راسخ و اراده انقلابی مردم می‌باشد که پروانه‌وار حول محور ولایت فقیه هم قسم شدند و نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران تشکیل شد. در دهه پنجاه هر انقلابی در جهان شکل می‌گرفت، دو راه در پیش روی خود می‌دید؛ تحت بلوک شرق به رهبری شوروی سابق یا تحت بلوک غرب به رهبری آمریکا قرار بگیرد. بنیان‌گذار کبیر انقلاب، حضرت امام خمینی (ره) با شعار نه شرقی و نه غربی، جمهوری اسلامی، یعنی نه سوسیال-دموکراسی و نه لیبرال-دموکراسی طریق جدیدی را در پیش چشم جهانیان قرار داد تا انسان‌های عالم متوجه این مطلب شوند که راه سومی نیز وجود دارد برای سعادت و حیات بشر که اسلام عزیز نام داشت.

تربیت به عنوان رکن رکن انقلاب همیشه مورد توجه رهبری انقلاب چه در زمان امام راحل و چه در زمان امام خامنه‌ای بوده است. به منظور استمرار هر انقلابی، مهمترین نکته، تربیت انسان‌هایی با ملاک و محور آن انقلاب است. در اوائل انقلاب، سنواتی، سربازان و شاگردان خمینی کبیر (ره) سکان مسئولیت‌ها را بر عهده گرفتند. لکن برای آینده نگرانی وجود داشت. در زمان رهبری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نیز همان بازماندگان مکتب امام خمینی تا حدودی بار مسئولیت‌های انقلاب را به دوش می‌کشیدند. در این زمان‌ها بود که رهبری به هر بهانه‌ای الگویی معرفی می‌نمود. امثال آیت الله مصباح، شهید شهریاری، شهید صیاد و لکن هیچ کدام از این الگوها بین مردم عمومیت زیاد، نداشت و قشر خاصی را در بر می‌گرفت. تا زمان شهادت شهید سلیمانی که رهبری فرمودند به ایشان با نگاه یک مکتب باید نگریست نه یک شخص. امام خامنه‌ای در خطبه‌های نماز جمعه بیست و هفتم دی ماه ۱۳۹۸ فرمودند: «ما به حاج قاسم سلیمانی - شهید عزیز - و به ابومهدی - شهید عزیز - به چشم یک فرد نگاه نکنیم؛ به آنها به چشم یک مکتب نگاه کنیم. سردار شهید عزیز ما را با چشم یک مکتب، یک راه، یک مدرسه‌ی درس آموز، با این

چشم نگاه کنیم.» ایشان شخصیتی بود که دل‌های عموم مردم را متوجه خود نمود. بنابراین در این نظام کادر سازی انقلاب جای این بود که روش تربیتی شهید سلیمانی بیشتر شناخته شود؛ البته شناختی که از نگاه رهبر انقلاب باشد که به دلیل اشراف ایشان به شخصیت شهید سلیمانی است. ایشان در پیام تسلیتی که به جهت شهادت شهید سلیمانی ایراد فرمودند نکات ویژه‌ای در تبیین این مکتب بیان نمودند. اگر این تحقیق انجام نشود، ابعاد تربیتی مکتب شهید سلیمانی مغفول مانده و در طی زمان مورد فراموشی واقع می‌شود. لذا با توجه به اهمیت تربیت بر مبنای مکتب شهید سلیمانی این سوال پیش می‌آید که مولفه‌های تربیتی شهید سلیمانی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری به روش تحلیل مضمون^۱ چیست؟

روش تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است که کاربرد گسترده‌ای دارد. این مسیر اجرای پژوهش کیفی فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. (قاسمی، ۱۴۰۰: ۳۷۶)

مبانی نظری

تربیت

واژه‌ی "تربیت" از ریشه‌ی "ربو" به معنای "پرورش دادن" و "افزایش دادن" مشتق شده است. این واژه در قالب فعل ناقص "ربی" در صیغه‌ی تفعیل ("تربّی") ساخته شده است. صیغه‌ی تفعیل معانی مختلفی از جمله "تعدیه" (پرورش تدریجی)، "تکثیر" (افزایش تدریجی)، و "تدریج" (به تدریج انجام دادن) را به همراه دارد. (طباطبایی، ۱۳۷۹: ۱۷۱)

راغب بیان دارد که "ربو" ریشه‌ی اصلی "تربیت" است و "باء" آن به دلیل تخفیف به "یاء" تبدیل شده است. (راغب، ۱۴۱۲: ۳۴۰). خلیل معتقد است در معنای "ربو" مفاهیمی مانند "زیادت" و "رشد" نیز وجود دارد (فراهیدی، ۱۴۱۰: ۲۸۴)، همانطور که عرب به تپه‌ای که از سطح زمین بالاتر است "ربوّه" می‌گوید و یا تنفس را به دلیل بالا آمدن سینه هنگام آن "ربو" می‌نامد، و یا ربا را به دلیل افزایش مال "ربا" می‌نامند (ابن فارس، بی تا، ج ۲: ۴۸۳).

1. Thematic analysis

در صیغه‌ی تفعیل، معنای "تدریجی بودن" بیشتر مورد نظر است. (راغب، ۱۴۱۲: ۳۴۰)

با توجه به معنای ریشه و صیغه‌ی تفعیل، به نظر می‌رسد معنای اصلی "تربیت" در اینجا "تعدیه" (پرورش تدریجی) باشد، زیرا تربیت نیازمند "متربی" (مفعول) است.

استاد مطهری معتقد است تربیت را به معنای پرورش و به فعلیت رساندن استعدادهای درونی بالقوه در یک شیء می‌داند. (مطهری، ۱۳۸۳، ج ۲۲: ۵۵۱)

بعضی تربیت را به معنای رفع موانع و ایجاد شرایط برای شکوفایی استعدادهای انسان در جهت کمال می‌دانند. (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۸: ۲۸)

بعضی دیگر تربیت را فرآیند ایجاد تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بین مربی و متربی به منظور ایجاد یا تغییر صفتی عنوان می‌کنند. (جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۸: ۵۷)

بنابراین هدف تربیت، به فعلیت رساندن استعدادهای انسان از قوه به فعل و با هدف رساندن او به کمال است. اهداف نهایی تربیت، رشد الهی، رسیدن به حیات طیبه، عبادت و عبودیت، تقوی، اصلاح روابط انسانی و موارد مشابه.

تربیت فرآیندی پیچیده و چندوجهی است که شامل ابعاد مختلفی از جمله پرورش استعدادها، رفع موانع، ایجاد شرایط، تعامل بین مربی و متربی و ... می‌شود. هدف نهایی تربیت، ارتقای انسان به سوی کمال و تعالی است. (نبی‌اللهی و یزدی، ۱۴۰۳: ۱۹۷)

مکتب

مکتب، مجموعه‌ای از باورها و دیدگاه‌های انسان درباره جهان و جایگاه خود در آن است. این نظام فکری، به تفسیر انسان و هستی می‌پردازد، هنجارهای انسانی را مشخص می‌کند، و به نیاز انسان به درک جهان پاسخ می‌دهد. در نهایت، مکتب، نظام ارزشی برای زندگی و نحوه زیستن ارائه می‌کند.

استاد مطهری مکتب را نظریه‌ای کلی و جامع می‌داند که هدفی جز کمال انسان و سعادت همگانی ندارد. این نظام فکری، خطوط اصلی، روش‌ها، باید‌ها و نبایدها، خوب و بد‌ها، اهداف و ابزارها، نیازها، دردها و راه‌حل‌ها، مسئولیت‌ها و وظایف را مشخص می‌کند. مکتب، خاستگاه الهام‌بخش تکالیف و وظایف برای همه افراد است و نوع برداشت و طرز تفکری که درباره جهان و هستی ارائه می‌دهد، زیربنای فکری آن مکتب به شمار می‌رود. این زیربنا اصطلاحاً جهان‌بینی

نامیده می‌شود. اهدافی که یک مکتب ارائه می‌دهد و به دنبال آن‌هاست، راه و روش‌هایی که تعیین می‌کند، بایدها و نبایدهایی که وضع می‌کند، و مسئولیت‌هایی که به وجود می‌آورد، همگی نتایج لازم و ضروری جهان‌بینی آن مکتب هستند. (مطهری، ۱۳۹۲: ۵)

نظر شهید مطهری در باب مکتب بسیار نزدیک به نظر مقام معظم رهبری است، معظم له در باب مکتب امام می‌فرماید: «ارادت مردم به امام بزرگوار، به معنی پذیرش مکتب امام به عنوان راه روشن و خط روشن حرکت عمومی و همگانی ملت ایران است؛ یک راهنمای نظری و عملی است که کشور و ملت را به عزت و پیشرفت و عدالت میرساند... مکتب امام یک بسته‌ی کامل است، یک مجموعه است، دارای ابعادی است؛ این ابعاد را باید با هم دید، با هم ملاحظه کرد. دو بُعد اصلی در مکتب امام بزرگوار ما، بُعد معنویت و بُعد عقلانیت است.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۳/۱۴)

انسان امروز، در مسیر گذار به سوی جامعه‌ای آرمانی برای انسان فردا قرار دارد. این گذار، نیازمند اتکا به آرمان‌های مشترک، ملاک‌های مشخص برای خیر و شر و باید و نبایدها، و فلسفه‌ای جامع و آگاهانه از زندگی است. در این راستا، وجود مکتب و باورهای منسجم، از ضروریات حیات اجتماعی به شمار می‌رود.

اسلام، به عنوان یک مکتب انسانی، ریشه در فطرت انسان دارد و مخاطبان آن، تمامی انسان‌ها در سراسر جهان هستند. وجه تمایز اسلام به عنوان یک دین، در تأکید آن بر عدالت اجتماعی است. در واقع، اسلام بیش از هر مذهب آسمانی دیگر، برای برقراری عدالت در جامعه بشری آمده است.. (حدید-۲۵؛ اعراف-۷۹)

جایگاه مقام معظم رهبری (ولی فقیه)

در نظام جمهوری اسلامی، ولایت فقیه جایگاهی محوری و اساسی دارد. ولی فقیه، به عنوان ناظر بر تمامی ارکان و نهادها، بر همه امور ولایت دارد و وظیفه‌ی او حفظ مسیر صحیح حرکت نظام و جلوگیری از انحراف آن است. از نظر امام خمینی (ره)، جامعه‌ای دارای ولایت است که رهبری داشته باشد و این رهبر، سرچشمه‌ی تمامی فعالیت‌ها و الهام‌بخش جامعه باشد. در این نظام، رهبر را می‌توان منشأ تمامی نیروها و نقطه ثقل نظام دانست. او کسی است که تمامی دستورات از سوی او صادر می‌شود و در اجرای قوانین پیشتاز است. رهبر، ریسمانی است که تمامی تار و پود

نظام به او متصل است و نقطه مرکزی ثقل نظام به شمار می‌رود. تمامی ارکان و نهادها با یک نگاه واحد، به دنبال رهبر حرکت می‌کنند و در سایه‌ی رهبری او، به وظایف خود عمل می‌کنند (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲: ۵۶۶)

به طور مثال در مسئله غدیر و حدیث «من كنت مولاه، فهذا عليّ مولاه» در حقیقت، همین مسئله ولایت مطرح است. کسی که سر پرست و رهبر مردم است، یک پادشاه نیست؛ حاکمیت او از لحاظ قدرت و سلطه او بر مردم لحاظ نمی‌شود؛ بلکه از این لحاظ که رهبر مومنان و جامعه مسلمین است (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰/۴/۱۰).

امام خامنه‌ای درباره وظایف رهبری می‌فرماید:

«امام بزرگوار خودش از همه بیشتر به رعایت قوانین، به رعایت اصول، به رعایت مبانی، به رعایت جزئیات احکام شرعی مقید بود؛ و این وظیفه‌ی رهبری است. در نظام جمهوری اسلامی، رهبری فقط تابع این نیست که کسی او را به خاطر اینکه شرائط را از دست داده، عزل کند؛ اگر این شرائط در او وجود نداشته باشد، خودش به خودی خود عزل شده است؛ این خیلی چیز مهمی است. رهبری یک مدیریت است؛ البته مدیریت اجرایی نیست...» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۷/۲۴)

پیشینه پژوهش

بعد از گذشت ۵ سال از شهادت امیر سپهبد حاج قاسم سلیمانی، هنوز بررسی ابعاد مختلف شخصیت ایشان در سطوح بالای، بحث‌های شخصیت شناسی و الگو شناسی و مکتب شناسی قرار دارد. توضیح آنکه در مقالات و کتب مختلف در باب شخصیت ایشان از نگاه مقام معظم رهبری و دوستان و خانواده ایشان، سخنها رانده شده است. به طوری که برخی با پرداختن به جنبه شخصی و اجتماعی آن شهید، مولفه‌های اصلی مکتب شهید سلیمانی را، اخلاص، وحدت گرایی و حفظ منافع ملی دانسته اند. (قاسمی ذوالپیرانی و عسکری تپه، ۱۴۰۰). الگوهای آخر الزماتی‌ای که غرب در حال معرفی آن توسط ابزارهایی که در دست دارد مانده‌الیوود و مانند آن، حالت تخیلی دارد و شکل واهی و غیر واقعی به جوانان و نوجوانان می‌دهند. لکن در چهارچوب جهان بینی اسلامی می‌توان شخصیت تراز را برای جامعه مهدوی شناخت که بر اساس تفسیر امامین انقلاب، انسان تراز

در مکتب شهید سلیمانی برخوردار از: آرمان گرایی، معنویت و اخلاص، مجاهدت درونی، تدبیر و درایت، شجاعت، جمع تدبیر و شجاعت، ساده زیستی و بی پیرایگی، تلاش بی وقفه، دوری از جناح گرایی و تکیه بر انقلابی گری و صبر و استقامت می باشد. (سیاهپوش، ۱۴۰۰ ش) مکتب شهید سلیمانی با بهره گیری از خصوصیات، تبدیل به یک مکتب گشته است که بعضی پژوهشگران به صورت موردی به بررسی خصوصیات مکتب شهید سلیمانی پرداخته اند که بارزترین آنها ادامه مکتب امام خمینی (ره) می باشد. در ادامه خصوصیات این مکتب را اینچنین معرفی می کنند: شهادت طلبی، شجاعت و شهادت، اخلاص و دینداری، آینده نگری، تکلیف گرایی، اخلاق مداری، خدمت رسانی به محرومان، دشمن شناسی و تمرکز بر هدف. (باقری دولت آبادی، ۱۴۰۰ ش) دسته ای از نویسندگان به بررسی ویژگی های شهید و اقدامات آن پرداخته اند که ویژگی های شهید را از دریچه پنج محور مورد بررسی قرار داده اند که عبارت اند از: ویژگی های تربیت اسلامی، ویژگی های فرماندهی، ویژگی های سیاسی، ویژگی های بین المللی، ویژگی های بعد از شهادت. اقدامات شهید بزرگوار را نیز در چهار دسته تقویت فلسطین، نابودی داعش، خنثی کردن نقشه های آمریکا در غرب آسیا و سازمان دهی محور مقاومت. (خانی و محمدی، ۱۳۹۹) بعضی بیشتر به جنبه های ارتباط او با پیرامون و بررسی جنبه های انسانی او در چهار محور «مفهوم ولایت، بنیان رفتار و تعاملات سردار سلیمانی را تشکیل می داد» «او کار برای مردم را وسیله قرب الی الله می دانست.» «نگرشی مثبت به دیگران داشت و به شخصیت آنها احترام می گذاشت.» «توانایی درک موقعیت مخاطب و هم دلی با او را داشت.» (پورقیومی و علویان، ۱۳۹۹ ش)

این پژوهش با بهره گیری از منظومه فرمایشات دیدبان انقلاب حضرت امام خامنه ای با بزرگنمایی و تاکید بر پیام مقام معظم رهبری به مناسبت شهادت ایشان، به روش تحلیل مضمون به صورت مخصوص به بررسی مولفه های تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی به همراه ارائه یک الگوی بدیع، پرداخته است که در نوع خود سابقه نداشته است.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از جنس کیفی و از جهت هدف، اکتشافی است. قلمرو پژوهش شامل پیام مقام معظم رهبری به مناسبت شهادت شهید حاج قاسم سلیمانی و دیگر بیانات معظم له در باب

خصوصیات آن شهید بزرگوار می‌باشد. داده‌ها به شیوه مطالعه اسنادی و فیش برداری جمع آوری شده است. برای یافتن مضامین از روش "تحلیل مضمونی" و با استفاده از نرم افزار مکس کیودا استفاده شده است. بجهت استخراج مضامین پایه، مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر و برای دست یافتن به الگوی تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی از متن پیام مقام معظم رهبری به مناسبت شهادت شهید حاج قاسم سلیمانی و دیگر بیانات معظم له بررسی شده است. کد گذاری داده‌ها با روش تحلیل مضمون و با استفاده از نرم افزار مذکور صورت گرفته است.

دکتر حمید قاسمی در باب روش تحلیل مضمون می‌نویسد: «روش تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است که کاربرد گسترده‌ای دارد. این مسیر اجرای پژوهش کیفی فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند.» (قاسمی، ۱۴۰۰: ۳۷۶)

تحلیل مضمون با رویکرد شبکه مضامین، سفری از مفاهیم ملموس و آشکار به سوی مضامین انتزاعی و کلی است. این سفر با واکاوی مضامین پایه آغاز می‌شود و در نهایت به کشف مضمون فراگیر و اصلی متن ختم می‌شود. در این پژوهش، ابتدا مضامین بنیادی و آشکار موجود در بیانیه گام دوم انقلاب و پیام تسلیت مقام معظم رهبری نسبت به شهادت شهید سلیمانی، استخراج و سپس مهم‌ترین محورهای آنها شناسایی گردید. در گام بعدی، به تحلیل و بررسی این مؤلفه‌ها، ارتباط و نسبت آنها با اهداف گام دوم انقلاب و در نهایت ارائه شبکه تربیتی مضمونی مطلوب پرداخته شد.

پایایی تحقیق با استفاده از مرور چند باره متن بیانات رهبری پیرامون مکتب شهید سلیمانی و همچنین با استفاده از نرم افزار مکس کیودا کد گذاری و تحلیل مضامین انجام شد، تا مضامین را به صورت دقیقی احصا شود.

سؤالات پژوهش

سوال اصلی:

مولفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری چیست؟

سؤالات فرعی:

۱) مولفه‌های تربیتی اخلاقی مکتب شهید سلیمانی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری چیست؟

۲) مولفه‌های تربیتی مهارتی مکتب شهید سلیمانی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری چیست؟

۳) مولفه‌های تربیتی مکتبی مکتب شهید سلیمانی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری چیست؟

جدول ۱. مراحل تنظیم شبکه مضمونی

بررسی اسناد و مدارک	تجزیه تحلیل و کشف متن	کدگذاری توصیفی و یافتن مضامین پایه	کدگذاری تفسیری و مضامین سازمان دهنده	یافتن مضمون فراگیر	ترسیم شبکه مضامین
---------------------	-----------------------	------------------------------------	--------------------------------------	--------------------	-------------------

یافته‌های پژوهش

مرحله اول

در مرحله اول از روش کیفی تحلیل مضمونی نیاز است از متن مورد نظر، مضامین پایه‌ای استخراج شود. در این نوشتار متن اصلی که پیام معظم له به مناسبت شهادت حاج قاسم و بقیه بیانات در باب شهید بزرگوار است انتخاب شده و در قالب کدهای پایه‌ای ساماندهی شده است. هر کدام از این کدها بدین صورت می‌باشد که متضمن و یادآور متن اصلی می‌باشند که این مضامین را مضامین پایه‌ای گویند.

جدول ۲. تبدیل متن به مضمون پایه

مضامین پایه	نقل قول
زندگی سراسر برکت	«زندگی این مرد سرتاپا برکت شد.»
اوج صدق، تعهد، مجاهدت، آرمانخواهی، پایبندی به آرمانها	«این مرد به معنای واقعی کلمه صادقانه عمل کرد، حقیقتاً مظهر صدق بود: صَلِّقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ»، «رنج مجاهدت را در راه آرمانها بر خود هموار کردن»
وفادار به اسلام و انقلاب	«وفادار ماندن به اسلام و به انقلاب»
وفادار به عهد خود با اسلام و امام	«به عهدی که با خدا و با امام بسته بود وفادار ماند»
انجام وظیفه، دقت در عمل	«وظیفه‌ای که در قبال ملت ایران داشت و در قبال امت اسلامی داشت، با کمال دقت در عمل»
ملی‌ترین چهره، قهرمان ملی، امتی‌ترین چهره	«شهید عزیز ما، ثابت کرد که هم میتوان ملی‌ترین چهره‌ی کشور بود، هم میتوان امتی‌ترین چهره‌ی کشور بود؛ در آن واحد ملی‌ترین و امتی‌ترین بود.»

مضامین پایه	نقل قول
مظهر تلاش، خستگی ناپذیر	« واقعاً مظهر تلاش بود؛ کار خستگی ناپذیر »
شجاعت	« همراه با شجاعت، یعنی کاری که کار معمولی نیست و احتیاج به شجاعت دارد. »
دشمن شناس	« دشمن را درست می‌شناخت »
شناخت امکانات دشمن، قدرت	« هم ابزارهای دشمن را هم میدانست. » « باکمال شهامت و قدرت وارد میدان می‌شد »
اخلاص، تشییع دهها میلیون، رواج شخصیت و نام و یاد شهید، آخرت اندیش	« اصلاً دنبال دیده شدن نبود؛ یک ذره‌ای هم از دیده شدن فرار میکرد. » « باید بگوییم این مکتب عبارت است از صدق و اخلاص، » « لاف‌زنی نداشت » « این تشییع، اولین جزای اخلاص او در دنیا بود؛ این رواج اسم شهید سلیمانی و رواج شخصیت او، یاد او و نام او در دنیا، جزای دنیوی [او بود]. »
عدم ریاکاری	« تظاهر نداشت »
الگو، دعوت به الگوگیری	« شهید سلیمانی الگو شد. »
نماد امید، نماد اعتماد به نفس، مظهر رشادت، رمز استقامت، رمز پیروزی	« شهید سلیمانی در منطقه‌ی ما نماد امید و اعتماد به نفس است، نماد رشادت است. رمز استقامت و پیروزی است »
زندگی شهیدانه	« واقعاً شهید زندگی کرد؛ شهیدانه زندگی کرد. »
پیگیر خانواده شهدا	« نوه‌ی یکی از دوستان شهیدش را میخواستند عمل جراحی کنند، رفت داخل بیمارستان و ایستاد تا عمل تمام بشود »
ایمان، مسئولیت پذیر، زیرک، عاقل، عدم تردید در کار	« مؤمن، مسئولیت پذیر، باهوش، عاقل بود. توقف و تأمل و تردید و مانند اینها در کارش نبود. »
باصفا، بدون تقلب، بدون خدعه	« باصفا بود. ... اما در عین حال آدم صاف و روراست و بی‌خدعه و بی‌تقلبی بود. »
متوقف کردن داعش	« می‌بینم بیشتر تکیه میشود روی تلاش شهید سلیمانی در مقابله‌ی با داعش »

مضامین پایه	نقل قول
تقویت جبهه مقاومت، کار مهم شهید، استکبار ستیز، تجهیز (احیای) معنوی مقاومت، تجهیز (احیای) مادی مقاومت، زنده کننده جبهه مقاومت رشد مقاومت، حفظ مقاومت	«کار مهم تر تقویت جبهه مقاومت در منطقه بود؛ همان چیزی که استکبار روی آن حساس است، آمریکا روی آن حساس است.» «آن را، هم از لحاظ معنوی مجهز کرد، هم از لحاظ مادی مجهز کرد.» «کار اساسی شهید سلیمانی در واقع این بود، یعنی حفظ مقاومت و رشد دادن مقاومت...»
روحیه دادن به جبهه مقاومت، راهنمایی و هدایت مقاومت، دستگیری از مقاومت	«به اینها روحیه میداد، معنویات میداد، خط میداد، راه نشان میداد، گاهی دستشان را میگرفت، میبرد به آن سمتی که باید بروند از لحاظ معنوی و از لحاظ روحی.»
توأم بودن شجاعت و تدبیر	«صرف شجاعت نبود؛ بعضی ها شجاعت دارند اما تدبیر و عقل لازم برای به کار بردن این شجاعت را ندارند.»
نفوذ کلام، بیان قانع کننده	«سخنش اثرگذار بود، قانع کننده بود، تأثیرگذار بود»
فرمانده، جنگاور، متخصص عرصه نظامی، مراقب حدود شرعی، حساس به ظلم	«یک فرمانده جنگاور مسلط بر عرصه نظامی بود. هم در عین حال بشدت مراقب حدود شرعی بود. مراقب بود که به کسی تعدی نشود، ظلم نشود.»
اهل احتیاط شرعی در اوج جنگ	«احتیاطهایی می کرد که در عرصه نظامی، خیلی ها این احتیاطها را لازم نمی دانند»
اولویت داشتن جان دیگران	«به دهان خطر می رفت اما جان دیگران را تا میتوانست حفظ می کرد»
فراجناحی	«در مسائل داخل کشور اهل حزب و جناح و مانند اینها نبود.»
اوج انقلابی گری، خط قرمز بودن انقلاب، ذوب در انقلاب، خط قرمز بودن انقلاب، پایبند به انقلاب، پایبند به خط امام	«لکن بشدت انقلابی بود. انقلاب و انقلابیگری خط قرمز قطعی او بود؛ ذوب در انقلاب بود.»، «اما در عالم انقلابیگری چرا، بشدت پایبند به انقلاب، پایبند به خط مبارک و نورانی امام راحل (رضوان الله علیه) بود»
همراه کردن ملل منطقه، روابط عمومی بالا، کمک به ملل منطقه، خنثی سازی نقشه های آمریکا	«این بود که او به کمک ملتهای منطقه یا با کمکهایی که به ملتهای منطقه کرد، توانست همه نقشه های نامشروع آمریکا در منطقه غرب آسیا را خنثی کند.»
ایستادن در مقابل آمریکا و شکست نقشه های آن	«این آدم توانست در مقابل همه نقشه های آمریکایی تهیه شده بود قد علم کند.»

مضامین پایه	نقل قول
تجهیز مقاومت فلسطین	«این مرد، دست فلسطینی‌ها را پُر کرد.»
تواضع، نداشتن منیت	«یک‌گوشه‌ای می‌نشست که اصلاً دیده نمی‌شد. خودش را جلوی چشم قرار نمی‌داد.»
مجاهد، دلسوز	«مجاهد، برادر دلسوز»
معنویت	«معنویت او، شهادت او را این جور برجسته کرد»
حرکت با محوریت اسلام، پیشرو، همت بالا، روح بزرگ، افتخارات زیاد	«سردار بزرگ و پرافتخار اسلام»
روحیه جهادی، مبارز میدانهای دشوار	«شجاعانه در میدانهای مبارزه با شیاطین و اشرار عالم»
آرزوی شهادت، در فکر آخرت، زهد	«سالها آرزوی شهادت در راه خدا»
سرباز امام زمان (عج)	«این شهادت بزرگ را به پیشگاه حضرت بقیةالله ارواحنا فداه ... تبریک»
تربیت شده اسلام، نمونه برجسته تربیت شدگان، تربیت شده مکتب امام، دفاع مقدس، مبدأ تربیت حاج قاسم، چهره بین‌المللی مقاومت	«او نمونه‌ی برجسته‌ای از تربیت‌شدگان اسلام و مکتب امام خمینی بود.» «پایه‌گذاری امثال قاسم سلیمانی‌ها در دوران دفاع مقدس گذاشته شد.» «شهید سلیمانی چهره‌ی بین‌المللی مقاومت است»
همه عمر در جهاد، تلاش بی وقفه	«او همه‌ی عمر خود را به جهاد در راه خدا گذراند، شهادت پاداش تلاش بی‌وقفه‌ی»
فداکار	«فقدان سردار فداکار و عزیز ما تلخ است»
اهمیت نداشتن شرایط مادی	«همه‌ی میدانها نه خستگی می‌فهمد، نه سرما می‌فهمد، نه گرما می‌فهمد.»
تهذیب نفس	«خودسازی می‌کند.»
انجام وظیفه در راه خدا	«ولی در راه خدا و انجام وظیفه و جهاد فی‌سبیل‌الله از هیچ چیز پروا نداشت»
ایمان، عمل صالح	«شخصیت‌های ایمانی وقتی که ایمان را با عمل صالح همراه کنند...»
قویترین فرمانده مبارزه با تروریسم	«آمریکایی‌ها کسی را که قوی‌ترین فرمانده مبارزه‌ی با تروریسم بود ترور کردند!»

مضامین پایه	نقل قول
متهم به تروریسم، مظلومیت	«سعی کردند سردار بزرگوار عزیز ما را متهم کنند به تروریست.»
رسوا شدن ظالم	«خدای متعال صفحه را درست بعکس آنچه که آنها میخواستند ترتیب داد.»
شبهات شهید با امام در نتیجه اخلاص	«به نظر من این اخلاص است که این اجر دنیوی (تشیع میلیونی) را این جور نمایان کرده. این را ما در مورد امام هم مشاهده کردیم»
اخلاق مدار، تلاش تمام نشدنی، با سیاست	«با سیاست، با عقل، با اخلاق، با تحرک و تلاش تمام نشدنی این کار را دنبال می کرد»
قهرمان ملت ایران، تجسم ارزشهای انقلابی ملت، تجسم ارزشهای معنوی ملت، تجسم ارزشهای فرهنگی ملت، قهرمان امت اسلامی	«قهرمان ملت ایران شد، به خاطر اینکه ملت ایران داشته های فرهنگی خودش و معنوی خودش و انقلابی خودش را و ارزشهای خودش را در او متبلور دید، در او مجسم دید. هم قهرمان امت اسلامی شد.»
روحیه مقاومت، شجاعت و مقاومت	«از طرفی دارای شجاعت و روحیه ی مقاومت بود.»
مظهر مقاومت	«مظهر مقاومت بود، مظهرشان و اسم رمزشان شهید سلیمانی است.»
هوش بالا، درایت، پیش بینی داعش	«دارای درایت و تیزهوشی بود، مسئله ی بروز داعش را ایشان پیش بینی کرد.»
نوع دوستی، عدم اهمیت مرزهای خاکی	«روحیه ی فداکاری و نوع دوستی داشت، یعنی برایش این ملت و آن ملت نبود»
تعلیم نرم افزار مقاومت به ملت ها، تعلیم الگوی مبارزه به ملت ها	«در واقع ایشان نرم افزار مقاومت را و الگوی مبارزه را به ملت ها تعلیم کرد، به ملت ها سرایت داد، در ملت ها رایج کرد.»

مرحله دوم

در این گام، مضامین پایه ای که بار معنایی مشابهی دارند و یک مفهوم را به ذهن انتقال می دهند را تحت یک مفهوم کلی تر قرار می دهیم. توضیح آنکه یک عناوین کلی تر که می توانند گویای چند یا چندین مضمون پایه ای باشند را به عنوان مضامین سازمان دهنده می آوریم. یعنی ۱۰۴ مضمون پایه ای را در قالب ۱۶ مضمون سازمان یافته نشان می دهد.

جدول ۳. تبدیل مضامین پایه‌ای به مضامین سازمان دهنده

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه‌ای
اخلاص	اخلاص
	عدم ریاکاری
	تشییع دهها میلیون‌ی اثر اخلاص
	اخلاص شهید، علت نشر نام و یاد شهید
	نداشتن منیت
	تواضع
	برادر دلسوز
	زندگی سراسر برکت
	شباهت با امام خمینی(ره) در نتیجه اخلاص
	قدرشناسی مردم از شهید، ناشی از اخلاص
شجاعت	شجاعت در میدانهای مختلف
	شجاعت، خصلت ایرانی
	نماد مقاومت در مقابل استکبار در دنیای اسلام
	بی باک نسبت به جان خودش
	مبارزه دشوار
	شکست استکبار در حیات
صدق	مظهر صدق
	بدون خدعه
	بدون تقلب
تدبیر	تدبیر در میدانهای مختلف
	عاقل
درایت	درایت خصوصیت ایرانی
	زیرک
	هوش بالا
	عملکرد قوی در میدان مبارزه
	کلام قانع کننده
	نفوذ کلام

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه‌ای
پایبندی به آرمانها	بسیاست
	پیش‌بینی بوجود آمدن داعش
	پایبندی به آرمانها
	وفادار به اسلام و انقلاب و عهد با امام
	انجام وظیفه
	رمز استقامت
	انجام وظیفه در راه خدا
	اوج انقلابی‌گری
	خط قرمز بودن انقلاب
	فراجناحی
	ذوب در انقلاب
	تعهد
	امتی‌ترین و ملی‌ترین چهره کشور
	مظلومیت
	قهرمان امت اسلامی
	تجسم ارزش‌های فرهنگی، انقلابی و معنوی
خستگی ناپذیر	مسئولیت‌پذیر
	مظهر تلاش
	خستگی ناپذیر
	تلاش تمام‌نشدنی
	قدرت
دشمن‌شناس	مجاهدت
	دشمن‌شناس
	شناخت امکانات دشمن
استکبارستیز	متوقف کردن داعش
	تقویت جبهه مقاومت
	احیای مادی مقاومت
	احیای جبهه مقاومت

مضامین سازمان‌دهنده	مضامین پایه‌ای
	همراه کردن ملل منطقه
	ایستادن در مقابل آمریکا
	تجهیز مقاومت فلسطین
	متهم به تروریسم
	نماد مقاومت در مقابل استکبار در دنیای اسلام
	خشتی سازی نقشه‌های آمریکا
	کمک کردن به ملل منطقه
	روحیه دادن به جبهه مقاومت
	حفظ مقاومت
	استکبار ستیز
دگر سازی	تجهیز معنوی مقاومت
	الگو
	رشد مقاومت
تربیت مکتبی	تربیت شده اسلام
	دفاع مقدس، مبدأ تربیت حاج قاسم
	سرباز امام زمان (عج)
	تربیت شده مکتب امام خمینی (ره)
	پیگیر خانواده شهدا
	نمونه برجسته تربیت شدگان
زهد	اهمیت نداشتن شرایط مادی
	اولویت نداشتن دنیا
	آرزوی شهادت
معنویت	ایمان
	معنویت
	در فکر آخرت
بلند همت	نماد امید
	همت بالا
	نماد اعتماد به نفس

مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه‌ای
	روح بزرگ
مشرع	مراقب حدود شرعی
	حساس به ظلم
	اهل احتیاط شرعی در اوج جنگ
	مراقب جان دیگران
	محوریت اسلام
	انجام وظیفه در راه خدا
	فرمانده
تخصص	جنگاور
	قویترین فرمانده مبارزه با تروریسم
	متخصص امور نظامی

مرحله سوم

در این قدم از تحلیل مضمون، مضامین سازمان یافته را دوباره ساماندهی می‌کنیم و در قالب چند مضمون فراگیر و اصلی تر و مرکزی تر بیان می‌کنیم. به عبارت دیگر با بررسی و تحلیل مضامین مرتبط با مولفه‌های تربیت مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی سه مضمون فراگیر بدست می‌آید:

مولفه‌های تربیتی اخلاقی مکتب شهید سلیمانی

مولفه‌های تربیتی مهارتی مکتب شهید سلیمانی

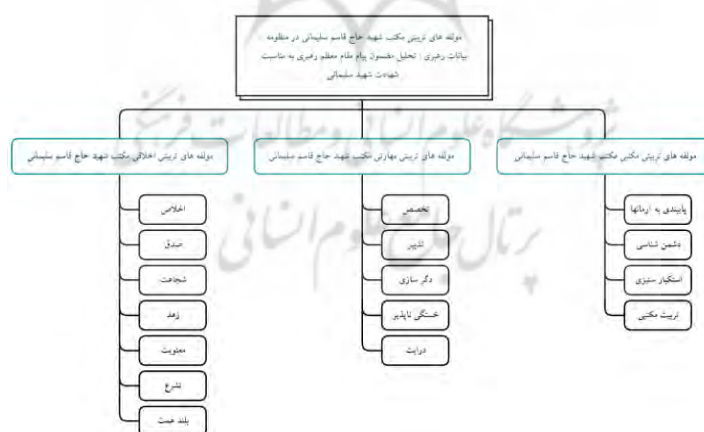
مولفه‌های تربیتی مکتبی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی

جدول ۴. تبدیل مضامین سازمان دهنده به مضامین فراگیر

مضامین سازمان دهنده	مضامین فراگیر
اخلاص	مولفه‌های تربیتی اخلاقی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی
شجاعت	
صدق	
زهد	مولفه‌های تربیتی اخلاقی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی

مضامین فراگیر	مضامین سازمان دهنده
مولفه‌های تربیتی مهارتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی	معنویت
	تشرع
	بلند همتی
	تخصص
	تدبیر
	دگر سازی
	خستگی ناپذیر
	درایت
مولفه‌های تربیتی مکتبی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی	تربیت مکتبی
	پایبندی به آرمانها
	دشمن شناسی
	استکبارستیزی

برای پایایی با استفاده از مرور چند باره متن بیانات رهبری و با استفاده از نرم افزار مکس کیوداکه مخصوص کد گذاری داده‌های کیفی می‌باشد، استفاده شده است تا بتوانیم مضامین را به صورت دقیق احصا کنیم. بر اساس مراحل صورت گرفته فوق، شبکه مضمونی پژوهش حاضر به صورت زیر می‌باشد:

شکل ۱. شبکه مضمون مولفه‌های تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در پیام مقام معظم رهبری به مناسبت شهادت ایشان و دیگر بیانات معظم له

پس مضامین فراگیر تربیت مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در منظومه بیانات رهبری با تاکید بر پیام معظم له به مناسبت شهادت شهید سلیمانی در چهار بخش قابل تشریح می‌باشد. بخش نخست مربوط به مولفه‌های تربیتی اخلاقی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی می‌باشد که عبارتند از: اخلاص، صدق، شجاعت، زهد، معنویت، تشرع و بلند همتی.. بخش دوم مولفه‌های تربیتی مهارتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی است که عبارتند از: تخصص، دگر سازی، خستگی ناپذیری، درایت و تدبیر می‌باشد. در بخش سوم مولفه‌های تربیتی مکتبی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی که عبارتند از: تربیت مکتبی، پابندی به آرمان‌ها، دشمن شناسی و استکبار ستیزی. بخش چهارم نیز به ارائه شبکه مضمون مولفه‌ای تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در منظومه بیانات رهبری با تاکید بر پیام معظم له به مناسبت شهادت شهید می‌باشد که در شکل بالا به نمایش داده شده است.

توصیف و تفسیر مضامین

در سنوات اخیر دشمنان قسم خورده ایران اسلامی تلاش زیادی برای حذف موثرین نظام اسلامی نموده است که بارزترین آنها شهید سلیمانی می‌باشد لکن از یک مطلب غفلت دارد و آن این است که امثال شهید سلیمانی را ما به چشم یک شخص نگاه نمی‌کنیم بلکه بنا به فرموده مقام معظم رهبری «مکتب و مدرسه شهید سلیمانی» مد نظر می‌باشد. برای تربیت انسان‌های استوار در تراز مکتب شهید سلیمانی باید مولفه‌های تربیتی این مکتب را شناخت. در ادامه مطلب به شرح و تبیین مضامین اصلی تربیت مکتب شهید سلیمانی خواهیم پرداخت:

مولفه‌های تربیتی اخلاقی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی

اخلاص: معظم له در باب اخلاص می‌فرماید: «کارهایی را که دارید می‌کنید با تبت [برای] خدا انجام بدهید. کار نمایی - که مردم بدانند، مردم ببینند، مردم از ما تعریف کنند - کار را بی‌برکت میکند. کار را وقتی با اخلاص انجام دادید، فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا (کهف - ۱۱۰)؛ کسی را با خدا شریک نکنید، کار را برای خدا انجام بدهید. خب خدمت به مردم کاری است که مورد رضای الهی است، بگوئید پروردگارا! من برای اینکه رضای تو را جلب کنم، این کار را که خدمت به مردم باشد انجام میدهم.» (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۱/۶/۸)

«اخلاص یعنی همه‌ی کارها برای خدا، برای رضای الهی، برای اجرای امر

الهی.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/۶/۳۰)

صدق: مقام معظم رهبری می‌فرماید: «صدق یعنی همان چیزی که در آیه‌ی شریفه‌ی *مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ* یعنی با هدف، با عهد الهی، با آرمانها برخورد صادقانه داشته باشند. مشکل ما این است دیگر؛ در موارد زیادی مشکل ما اینجا است که پای صدق در حرکت ما و در تعامل ما با آرمانهای اسلام و انقلاب میلنگد. این مرد به معنای واقعی کلمه صادقانه عمل کرد و عمل میکرد در زندگی‌اش، تا آنجایی که ما این زندگی را از نزدیک دیدیم و شناختیم؛ چه در دفاع مقدس، چه بعد از دفاع مقدس تا مسئولیت نیروی قدس، و چه در نیروی قدس. رنج مجاهدت را در راه آرمانها بر خود هموار کردن؛ این معنای صادقانه است.» (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۰/۱۰/۱۱)

شجاعت: مقام معظم له می‌فرماید: «دو نوع واکنش کلی در مواجهه با حوادث و چالش‌ها وجود دارد، در دنیای واقعی، شاهد هر دو نوع واکنش (ترس-دلیری) از سوی افراد و کشورها در مواجهه با چالش‌ها هستیم. نوع واکنش هر فرد یا کشور، به عوامل مختلفی مانند شخصیت، باورها، تجربیات و شرایط محیطی بستگی دارد. اتخاذ تصمیم شجاعانه و امیدوارانه در مواجهه با چالش‌ها، می‌تواند منجر به موفقیت و پیشرفت شود. در برابر فشار آمریکا بر برخی کشورها، برخی کشورها با شجاعت و صلابت مقاومت می‌کنند، در حالی که برخی دیگر از ترس، تسلیم خواسته‌های آمریکا می‌شوند.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷/۱۲/۲۳)

زهد: مقام معظم رهبری می‌فرماید: زهد، بی‌رغبتی به دنیا و زخارف مادی است. زهد به معنای کنار گذاشتن کامل دنیا نیست، بلکه به معنای عدم وابستگی و حرص به آن است. فواید زهد عبارت است از رهایی از سختی‌ها و وابستگی‌ها، شکرگزاری در زمان سیر بودن و طلب در زمان گرسنگی...» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۹/۸/۲)

در سیر و سلوک حقیقی، توجه به حیات دنیوی و اخروی نه تنها منافاتی با یکدیگر ندارد، بلکه ملازم هم هستند. سالک حقیقی، ضمن تأکید بر خودسازی و تقویت جنبه‌های فردی، از جنبه‌های اجتماعی زندگی نیز غافل نمی‌ماند. او به کنشگری فعال در عرصه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و اقتصادی می‌پردازد و از این طریق، تعهدات خود را نسبت به جامعه و بشریت ایفا می‌کند. (برهنه و موحدی نیا، ۱۴۰۲)

معنویت: رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: «یکی از این عواملی که نظام ارزشی غرب را و سلطه‌ی معنوی این نظام را متزلزل کرده، بحران رو به افزایش اخلاقی و معنوی در غرب است؛ که نشانه‌ی بارز آن رواج احساس پوچی، احساس بیهودگی، احساس ناامنی روحی در بین آحاد مردم - بخصوص در بین جوانها - در غرب است.» (مقام معظم رهبری، ۱۳/۶/۱۳۹۳) «معنویت منافات با پیشرفتهای علمی و ابتکارات گوناگون علمی و عملی و شیوه‌های نو و سازماندهیهای هوشمندانه ندارد. نه اینکه خیال کنیم وقتی چشم انسان به معنویت است، به ظواهر [نپردازد]... معنویت منافات ندارد با پرداختن به اصول مادی کار و تنظیم درست کار؛ بایستی این معنویت را حفظ کرد. این معنویت اساس کار است.» (مقام معظم رهبری، ۲۶/۶/۱۳۹۲)

تشرع: تشرع به معنای التزام به احکام و باید و نباید دین می‌باشد. بالاتر از واجب و حرام، بعضی ملتزم به احتیاطات نیز هستند، مانند شهید سلیمانی که رهبری درباره ایشان فرمودند در جایی مثل جنگ که احتیاطات شرعی معمولاً کامل رعایت نمی‌شود ایشان اهل رعایت مسائل شرعی بود.

بلند همتی: قرب هر کس بر اساس همت او، می‌تواند عالی باشد یا دانی. (اختری، ۱۳۸۷: ۱۲۱). انسان با همت خود به اوج می‌رسد، همان‌طور که پرنده با بال‌هایش آسمان‌ها را در هم می‌نورد. امیرالمومنین (ع) می‌فرماید: «قَدَرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدَرِ هِمَّتِهِ» (نوری، ۱۴۰۸: ۲۲۲)؛ «مقام و مرتبه مرد باندازه همت او است.»

مقام معظم رهبری می‌فرماید:

«مشکل اقتصاد کشور نداشتن راهکار یا ندانستن راهکار نیست؛ راهکارها را کارشناسان می‌دانند ... آنچه ما نیاز داریم، یک همت و شجاعت و اهتمام جدی و پیگیری است؛ این را ما لازم داریم.» (مقام معظم رهبری، ۹۹/۹/۴)

مولفه‌های تربیتی مهارتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی

تخصص: یکی از مواردی که رهبری در کلام‌شان درباره شهید سلیمانی به عنوان نقطه قوت مطرح می‌کنند تخصص ایشان در عرصه نظامی است. بنابراین تخصص یک مقوله خیلی مهم برای کارآمد بودن افراد در نظام اسلامی است. هر کس در هر حیطه‌ای که مشغول خدمت است در کار خود باید متخصص شود.

خستگی‌ناپذیر: «از حرکت در راه خدا خسته و سست نشوید. هرگز از دشمنانی که از دین و اخلاق و انصاف تهی هستند، ترس در دلتان راه ندهید.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۸/۲۰) «این خستگی روحی، انسان را از رسیدن به اهداف باز می‌دارد.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۴/۷/۱۴) «اخلاص، جد و جهد، خستگی‌ناپذیری، بی‌طمعی و ترجیح دادن مصالح عمومی بر مصالح شخصی را در عمل، راهنمای خودتان قرار دهید.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۸/۲)

شهید سلیمانی را می‌توان یک معلم جهادی دانست، معلم جهادی مقاومت محور است، توجه به بعد معنوی، دیدگاه حرفه‌ای به شغل خود دارد. (انصاری، رفیعی و نوربخش، ۱۴۰۲: ۳۴۳)

درایت: مقام معظم رهبری می‌فرماید: «اگر مدیریت جهادی یا همان کار و تلاش بانی الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، مشکلات کشور، در شرایط کنونی فشارهای خباثت‌آمیز قدرتهای جهانی و در شرایط دیگر، قابل حل است و کشور حرکت رو به جلو را ادامه خواهد داد.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۱۰/۲۳)

«هر جا مدیریتهای متعهد، مؤمن و دلسوز بر سرکار بودند و با عقل و درایت و ایمان و تعهد نسبت به مردم و نظام اسلامی کار کردند، ما توفیق پیدا کردیم.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۰/۴/۱۰)

تدبیر: «ما با برخورد غیرخردمندانه در همه‌ی عرصه‌ها مخالفیم؛ ما معتقدیم در همه‌ی عرصه‌ها، در همه‌ی برنامه‌ریزی‌ها، در همه‌ی جهت‌گیری‌های جمعی و فردی باید با درایت و حکمت عمل کرد.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲/۸/۲۹)

«در دنیا یک جنگ عظیم و یک چالش بزرگ برپاست؛ جنگ توپ و تفنگ نیست، اما جنگ اراده‌ها و عزم‌ها و سیاست‌ها و تدبیرهاست.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۶/۲/۳۱)

انسان، هم در عرصه‌ی عمل و هم در قلمروی نظر، از توانایی تعقل برخوردار است. این قوه، نقشی اساسی در شناخت حقیقت هستی و دستیابی به سعادت ابدی ایفا می‌کند. خداوند متعال، منابع و ابزارهای متعددی برای شناخت به انسان عطا فرموده است. با بهره‌گیری از این ابزارها، انسان می‌تواند واقعیت‌ها و حقایق جهان را به درستی تشخیص دهد و متناسب با جایگاه و منزلت الهی خود، در میان مخلوقات دیگر نقش آفرینی کند. (افسری، شمشیری و سعادت‌مند، ۱۴۰۳)

مولفه‌های تربیتی مکتبی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی

استکبارستیزی: تقابل با جبهه استکبار، دلیل اصلی قیام امام حسین (ع) بود. در منزل «بیضه»، حضرت، توقفی نمودند و این خطبه را ایراد فرمودند: پیامبر خدا(ص) فرمودند: «ای مردم! هر کس سلطان ستمگری را ببیند که حرام خدا را حلال شمرده، پیمان الهی را شکسته و با سنت رسول خدا مخالفت ورزیده، در میان بندگان خدا به ستم رفتار می کند؛ و او با زبان و کردارش با وی به مخالفت بر نخیزد، سزاوار است خداوند او را در جایگاه آن سلطان ستمگر (دوزخ) بیاندازد.» (طبری، ۱۳۶۲: ۳۰۴)

پایبندی به آرمانها: «از میان همه‌ی ملتهای زیر ستم، کمتر ملتی به انقلاب همت می‌گمارد؛ و در میان ملتهایی که به‌پاخاسته و انقلاب کرده‌اند، کمتر دیده شده که توانسته باشند کار را به نهایت رسانده و به‌جز تغییر حکومتها، آرمانهای انقلابی را حفظ کرده باشند. اما انقلاب پُرشکوه ملت ایران که بزرگ‌ترین و مردمی‌ترین انقلاب عصر جدید است، تنها انقلابی است که یک چله‌ی پُرافتخار را بدون خیانت به آرمانهایش پشت سر نهاده و در برابر همه‌ی وسوسه‌هایی که غیر قابل مقاومت به نظر میرسیدند، از کرامت خود و اصالت شعارهایش صیانت کرده و اینک وارد دوّمین مرحله‌ی خودسازی و جامعه‌پردازی و تمدّن‌سازی شده است.» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲)

دشمن‌شناسی: مقام معظم رهبری می‌فرماید: «بحث دشمن‌شناسی فقط برای مسئولین نیست، بلکه برای همه مردم ضروری است. کشوری که مردمش، در هر سطح و جایگاهی، به مسائل جهانی آگاه باشند، فریب نخواهد خورد. ناآگاهی از مسائل جهانی و نیت و اهداف طرف مقابل در معاملات، باعث ضرر و زیان می‌شود. شناخت دقیق دشمن و نیازها و اهداف او، کلید موفقیت در مذاکرات و معاملات است. پیشرفت‌های ایران در سطح جهانی، منطقه‌ای و بین‌المللی به دلیل هوشمندی و آگاهی مسئولین از وضعیت دنیا بوده است. عصبانیت آمریکا از پیشرفت‌های ایران نشان‌دهنده‌ی صحت این موضوع است.» (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۲/۲/۲۷)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس پیام مقام معظم رهبری به مناسبت شهادت حاج قاسم سلیمانی و دیگر بیانات معظم له حول محور این شهید بزرگوار دانسته می‌شود که شخصیت این شهید متشکل از یک مکتبی است

که در مدرسه اسلام و انقلاب و امام خمینی (ره) زانو زده و کسب فیض نموده است و به جایی رسیده است که خود، یک مکتب نو و انقلابی پدید آورده که از مقبولیت اجتماعی بالایی برخوردار است که در تشیع دهها میلیونی شهید بزرگوار به وضوح دیده شد. معظم له شهید سلیمانی و مکتب او را به عنوان الگو معرفی نمودند. لذا برای این که بتوان در این مدرسه و مکتب تربیت شد، باید مولفه‌های تربیتی مکتب شهید سلیمانی از متقن ترین کانال خودش که مقام معظم رهبری باشد، درس گرفت و طبق آن، مسیر را پیمود.

در این پژوهش پس از مطالعه دقیق بیانات معظم له با تاکید بر پیام مقام معظم رهبری پس از شهادت شهید حاج قاسم سلیمانی و کد گذاری داده‌ها در نرم افزار مکس کیودا (نرم افزار تحلیل داده‌های کیفی) به ۱۰۴ مضمون پایه و این مقدار مضمون پایه نیز به ۱۶ مضمون سازمان یافته و مضامین سازمان یافته نیز به سه مضمون فراگیر تبدیل شدند. مضامین سازمان یافته عبارتند از: اخلاص، شجاعت، صدق، زهد، معنویت، تشرع، تخصص، بلند همتی، تربیت مکتبی، دگرسازی، خستگی ناپذیر، درایت، تدبیر، پابندی به آرمانها، دشمن شناسی و استکبار ستیزی و مضامین فراگیر که عبارتند از: مولفه‌های تربیتی اخلاقی، مولفه‌های تربیتی مهارتی و مولفه‌های تربیتی مکتبی.

بنابراین پیشنهاد می‌گردد با توجه به ضرورت شناخت و الگوگیری از این مکتب، یافته‌های پژوهش‌های از این دست در کتابهای درسی دانش آموزان تدریس یا مورد گفتگو واقع شوند که نوجوانان و جوانان با مکتب شهید سلیمانی، آشنا شوند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

- قرآن کریم
- ابن فارس احمد، بی تا، **معجم مقاییس اللغة**، محقق: عبدالسلام محمد هارون، قم-ایران: مکتب الاعلام الاسلامی
- اختری، عباسعلی، (۱۳۸۷ش)، **مدیریت علمی مکتبی از دیدگاه اسلام**، تهران-ایران: بین الملل.
- خامنه ای، سید علی، (۱۳۹۷ش)، **بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ایران**، تهران-ایران: انتشارات انقلاب اسلامی
- خامنه‌ای، سید علی، (۱۳۹۲ش)، **طرح کلی اندیشه اسلامی در قرآن**، تهران-ایران: صهبا.
- طبری، محمد بن جریر، (۱۳۶۲ش)، **تاریخ طبری**، تهران-ایران: اساطیر.
- قاسمی، حمید، (۱۴۰۰ش)، **مرجع پژوهش**، تهران-ایران: اندیشه آرا.
- نوری، حسین، (۱۴۰۸ق)، **مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل**، بیروت-لبنان: مؤسسه آل البيت علیهم السلام
- لأحیاء التراث.
- افسری، علی؛ شمشیری، محمدرضا؛ سعادت‌مند، زهره، (۱۴۰۳ش)، **تحلیل ابعاد و مؤلفه های حیات طیبیه بر اساس آیات قرآن و روایات اسلامی به منظور ارائه استلزامات تربیتی**، **پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی**، ۳۲(۶۲)، ۷۷-۱۰۸.
- Dor: 20.1001.1.22516972.1403.32.62.3.8
- انصاری، مریم؛ رفیعی، نفیسه؛ نوربخش، سیدعلی، (۱۴۰۲ش)، **واکاوی مؤلفه‌های معلم جهادی بر اساس تربیت انتقادی مقاومت محور**، **پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی**، ۳۱(۶۱)، ۳۴۳-۳۶۲.
- Dor: 20.1001.1.22516972.1402.31.61.12.8
- باقری دولت آبادی، علی، (۱۴۰۰ش)، **انقلاب اسلامی و مکتب سازی: نمونه موردی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی، مطالعات دفاع مقدس**، ۷(۲۸)، ۲۷-۵۰.
- برهمن، مریم؛ موحدی نیا، الهام، (۱۴۰۲ش)، **الگوی تحول وجودی انسان با تکیه بر اندیشه عرفانی علامه طهرانی و دلالت‌های تربیتی آن**، **پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی**، ۳۱(۶۰)، ۱۷-۴۶.
- Dor: 20.1001.1.22516972.1402.31.3.1.1
- پورقیومی، ایوب؛ علویان، مجتبی، (۱۳۹۹ش)، **چارچوبی برای تحلیل جنبه های انسانی مکتب شهید سلیمانی، مطالعات راهبردی**، ۲۱(۸۲)، ۱۰۷-۱۲۴.
- جمعی از نویسندگان گروه علوم تربیتی موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره، ۱۳۸۸ ش. **مجموعه مقالات تربیتی**، قم، موسسه امام خمینی ره.
- جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۸ ش، **تربیت دینی در جامعه اسلامی معاصر**، قم، موسسه امام خمینی ره.
- خانی، علی؛ محمدی، حمیدرضا، (۱۳۹۹ش)، **بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه ای، مطالعات راهبردی بسیج**، ۲۳(۸۶)، ۵-۳۸.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۴۱۲ق)، **مفردات ألفاظ القرآن**، بیروت - لبنان: دار العلم.

■ مولفه‌های تربیتی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی در منظومه بیانات امام خامنه‌ای (تحلیل مضمون)

سیاهپوش، امیر، (۱۴۰۰ش)، ویژگی‌های انسان تراز در مکتب شهید سلیمانی و نقش آن در انتظار، جامعه مهدوی، ۲(۴)، ۱۲۷-۱۸۸.

فراهیدی، خلیل بن احمد، (۱۴۱۰ ق)، کتاب العین، قم-ایران: نشر هجرت.
قاسمی ذوالپیرانی، رضوان؛ عسکری تپه، فهیمه، (۱۴۰۰ش). مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی و تحقق تمدن نوین اسلامی، دولت پژوهی ایران معاصر، ۷(۴)، ۳۷-۶۰.

طباطبایی، محمدحسین، (۱۳۹۰ ق)، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت-لبنان: مؤسسه‌الأعلمی للمطبوعات.
مطهری مرتضی، (۱۳۸۳ ش)، مجموعه آثار، قم-ایران: صدرا.

نبی‌اللهی، علی؛ یزدی، محمد جواد، سال (۱۴۰۳)، نقش و جایگاه آموزه‌های تربیتی در دو آیه اول سوره حمد در رساندن انسان به کمال، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال (۳۲)، شماره ۶۲، صص ۱۹۷-۲۲۰

Dor: 20.1001.1.22516972.1403.32.62.7.2

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی سید علی خامنه‌ای (مدظله العالی) - موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی Farsi.khamenei.ir

